

Himmeli, häkkyrä ja hässäkkä – Paatos aluehallinnon uudistukseen liittyvässä keskustelussa

*Merja Koskela
Gun-Viol Vik-Tuovinen
Filosofinen tiedekunta
Vaasan yliopisto*

Begreppet patos härstammar från den klassiska retoriken och hänvisar till de tillfälliga känslor som talaren visar eller låtsas visa för att vinna publiken. Utgående från ett material bestående av en riksdagsdiskussion och nätdiskussioner om en aktuell reform av regionförvaltningen i Finland diskuterar vi språkliga uttryck som används för att uttrycka patos. Vårt syfte är att jämföra de språkliga medel som används för att väcka mottagarens känslor i de två materialen.

Resultaten av analysen visar att patosuttryck används i båda materialen. Patos uttrycks genom färgstarkt språk och allegorier, även med inslag av humor. Både etablerade och överraskande bildliga uttryck förekommer ofta. Andra retoriska medel i materialet är upprepningar, alliteration och ironi. De retoriska medlen som används i de två materialen är relativt överensstämmande, men sarkasm förekommer inte i de undersökta nätdiskussionerna och diskussionsdeltagarna i nätdiskussionerna nämner sällan explicit sina känslor, t.ex. rädsla eller glädje.

Avainsanat: retoriikka, paatos, eduskuntakeskustelu, verkkokeskustelu, poliittinen diskurssi

1 Johdanto

Yhteiskunnallista keskustelua käydään jatkuvasti, mutta erityisesti poliittisia päätöksiä valmisteltaessa. Valmisteluvaiheessa kansalaisten ja päättäjien välisessä mielipiteenvaihdossa yritetään löytää parhaat ratkaisut ja painavimmat argumentit. Kun lakia sitten käsitellään eduskunnassa, poliitikot käyvät siitä keskustelua, ja eduskuntakäsittelyjen eri vaiheissa keskustelua käydään mediassa. Ratkaisujen onnistuneisuuteen ottavat kantaa niin journalistit kuin kansalaisetkin. Sanomalehtien siirtyminen verkkoon ja verkkolehtien tarjoama vuorovaikutteisuus ovat lisänneet kansalaisten mahdollisuuksia esittää julkisuudessa omia mielipiteitään. Monista poliittisista päätöksistä käydäänkin vilkasta kansalaiskeskustelua verkkolehtien kommenttipalstoilla. Tällainen yhteiskunnallinen keskustelu on luonteeltaan retorista, koska siinä niinkään ei ole kyse siitä, mikä on totta tai oikein, vaan siitä, mikä ratkaisu olisi mahdollisimman monen kansalaisen kannalta hyödyllisin (vrt. Kock 2003: 25).

Jo antiikissa politiikka yhdistyi retoriikkaan, ja retoriikka kehittyi demokraattisen keskustelun välineeksi (Palonen & Summa 1996: 7). Aristoteles toteaaakin, että retoriikkaa sovelletaan erityisesti sellaiseen yleisöön, joka ei jaksakaan keskittyä monimutkaisiin päättelyketjuihin tai ei ymmärrä niitä (Aristotle, *Rhetoric* 1.2, 1357; Haapanen 1996: 27). Tämä väite tuntuu sopivan erityisen hyvin nykyiseen verkkomediaan, jota pidetään nopean ja pinnallisen tiedonvälityksen välineenä (vrt. Engebretsen 2006). Myös television vaikutusta poliittiseen keskusteluun on pidetty pinnallistavana (ks. esim. Wiberg & Koura 1996: 212; Johannesson 2001: 195). Saman kehityksen ilmentymänä voidaan pitää sitä, että toisinaan poliittisessa keskustelussa järkiperusteita tuntuu olevan vähän tai ne ovat ristiriitaisia, kuten esimerkiksi Gottweisin (2005: 191) tarkasteleman geeniteknologian osalta. Tällöin järkiperusteet, eli retoriikan termein logos, korvataan poliittisessa keskustelussa yhä useammin vetoamalla henkilöön eli eetokseen ja tunteisiin eli paatukseen (emt.).

Tämän artikkelin tavoitteena on selvittää, minkälaisia tunteisiin vetoamisen keinoja käytetään suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa, toisaalta eduskunnassa ja toisaalta sanomalehtien verkkosivujen lukijakommenteissa. Keskustelujen aiheena on yksi viime aikojen suurimmista valtionhallinnon uudistuksista, ns. aluehallinnon uudistus. Analysoimalla niitä kielellisiä keinoja, joilla päätöstä eri yhteyksissä tuotetaan, saadaan selville, ovatko päätöksen kielelliset keinot yhteiskunnallisen keskustelun eri foorumeilla samantyyppiset vai vaikuttaako retorinen tilanne käytettyihin kielellisiin keinoihin ja millä tavalla.

Keskustelun kohteena oleva lainuudistus tarkoittaa muun muassa sitä, että aiempia viranomaisia lakkautetaan ja kootaan kahteen uuteen viranomaiseen. Uudistuksen vaikutus kohdistuu yli 6000 valtionhallinnon työntekijään, joiden työtehtävät tai työpaikka saattavat uudistuksen myötä muuttua (ks. esim. Valtiovarainministeriö 2009).

Analyysin lähtökohtana on klassisen retoriikan päätöksen käsite, joka kattaa ne tunteet, joita puhuja näyttää tai on näyttävinaan voittaakseen kuulijat puolelleen (Hägg 2002: 218). Analyysissä painottuu puhujan tai kirjoittajan näkökulma, ja tarkastelu kohdistuu niihin kielellisiin keinoihin, joilla tunteita keskusteluissa ja teksteissä ilmaistaan.

Tarkoituksena on tutkia poliitikkojen ja kansalaisten tapoja vedota tunteisiin erilaisissa retorisisissa tilanteissa (retorisen tilanteen käsitteestä katso Bitzer [1968/1995]). Kansanedustajien puheenvuorot eduskunnassa edustavat poliittista puhetta, joka on suunnattu toisille poliitikoille, mutta yhtä hyvin medialle ja sen kautta laajalle yleisölle. Kansalaisten verkkoon kirjoittamat kommentit puolestaan ovat vastauksia toisaalta verkossa julkaistuun uutiseen ja toisaalta muiden kommentteihin, ja ne on suunnattu kyseisen verkkolehden lukijoille. Molempien aineistojen tarkastelu havainnollistaa, millä kielellisillä keinoilla aluehallinnon uudistuksesta keskusteltaessa on vedottu tunteisiin.

2 Paatos retorisena vakuuttamisen keinona poliittisessa keskustelussa

Vaikuttamaan tarkoitettu puhe on suunnattu tietylle yleisölle. Se lähtee kuulijoiden tiedoista, intresseistä ja tarpeista. (Hellspong 2004: 48.) Yleisöön voidaan Aristoteleen mukaan vaikuttaa kolmella tavalla. *Eetoksessa* puhuja lähtee itsestään ja vetoaa omaan luonteeseensa, *paatoksessa* hän johdattaa kuulijoita haluamaansa tunnetilaa kohti ja *logoksessa* hän puolestaan vetoaa järkiperusteisiin osoittaakseen asiansa todeksi tai todelta näyttäväksi (Aristotle, *Rhetoric* 1.2, 1356a; Haapanen 1996: 31).

Renbergin (2007: 74) mukaan retoriikasta tekee tehokasta juuri se, että puhujan ilmaisemat ajatukset herättävät tunteita kuulijoissa. Silloin puhujan sanoista muodostuu kuulijoille kokemus ja tahtotila, halu ajatella tai toimia tietyllä tavalla (Renberg 2007: 74). Tunnetila, jonka puhe saa aikaan kuulijoissaan, heijastaa yleensä niitä tunteita, joita puhuja itse näyttää (vrt. Hellspong 2004: 50).

Tunteita välitetään ensisijaisesti sanojen avulla. Asioiden toteaminen ei kuitenkaan riitä, vaan niitä täytyy kuvata ilmeikkäästi ja maalailten, jolloin saadaan aikaan havainnollinen esitys niistä käsityksistä ja kokemuksista, jotka halutaan välittää toisille. (Renberg 2007: 75.)

3 Aineisto ja menetelmä

Tämän tutkimuksen aineisto on kaksiosainen. Ensimmäinen osa koostuu aluehallinnon uudistusta koskevan lainsäädännön ensimmäisen käsittelyn puheenvuoroista 3.11.2009. Käsittelyyn osallistui 172 kansanedustajaa ja 28 oli poissa. Keskustelussa käytettiin 87 puheenvuoroa, joista suurin osa oli noin yhden minuutin mittaisia. Aineistomme on peräisin eduskunnan verkkosivuilla julkaistavasta keskustelupöytäkirjasta, johon kirjoitetaan kaikki käytetyt puheenvuorot. Puheenvuorot kirjataan pöytäkirjaan puhujan käyttämällä kielellä eli suomeksi tai ruotsiksi.

Aineiston toinen osa koostuu verkkokeskusteluista, jotka liittyvät aluehallinnon uudistuksesta julkaistuihin uutisiin ja pääkirjoituksiin. Verkkokeskustelut on valittu niistä medioista, joissa asia herätti runsasta keskustelua. Aineistossa on mukana 115 kommenttia *Keski-Pohjanmaa* -lehdestä, 13 kommenttia Yleisradion Keski-Pohjanmaan uutisten alueellisilta sivuilta ja 8 kommenttia Vasabladetin verkkosivuilta. Yhteensä tässä aineistossa on 136 kommenttia. Verkkokeskustelut käytiin sen jälkeen, kun valtioneuvoston asetuksella päätettiin Keski-Pohjanmaan suuntautumisesta, ja sitä koskeva uutinen aluehallinnon uudistuksen vaikutuksesta Keski-Pohjanmaan asemaan julkaistiin mediassa 20.11.2009. Kommenttiviestit ovat lyhyitä, joskin niiden pituus vaihtelee.

Tutkimuksen menetelmänä on retorinen analyysi. Retorisen analyysin tavoitteena on yleensäkin tutkia puheen tai tekstin dynaamisia ja funktionaalisia piirteitä, esimerkiksi sitä, miten puhe rakenteen ja kielen kautta synnyttää vuorovaikutusta (Hellspong 2001: 22). Tässä tutkimuksessa retorinen analyysi yhdistyy kielen piirteiden tutkimukseen. Kielen piirteitä tarkastelemalla saadaan selville, millä kielellisillä keinoilla päätökseen voidaan vedota eli miten kieltä käytetään päätöksen välineenä yhteiskunnallisessa keskustelussa (vrt. Hellspong 2001: 22). Päätöksen tunnistaminen tekstistä perustuu tutkijoiden tulkintaan, joten analyysi on laadullinen. Analyysin tuloksista raportoidaan keskeisimmät kielelliset piirteet, joiden perusteella pohditaan tunteiden ilmaisemisen keinoja ja funktioita.

4 Paatoksen kielellinen ilmaiseminen

Paatos rakentuu yleensä tiettyjen perustunteiden varaan. Ne ovat onni, ilo, suru, viha, pelko, harmistus, toivo, kateus ja myötätunto. Poliittisissa teksteissä ja puheissa pelko ja toivo ovat ne tunteet, joihin argumentointi pääasiassa perustuu. (Renberg 2007: 29.) Samalla paatos on kuitenkin myös keino herättää kuulijan huomio ja saada hänessä aikaan puhujan haluama tahtotila.

Analyysi on tehty siten, että eduskuntakeskustelusta ja verkkokeskusteluista on poimittu ne kohdat, joissa tutkijoiden tulkinnan mukaan pyritään johdattamaan lukijaa kohti tiettyä tunnetilaa. Tämän jälkeen tulkintoja on verrattu toisiinsa, ja valitut kohdat on luokiteltu sen mukaan, minkälaisia kielellisiä keinoja niissä on käytetty. Analyysin perusteella aineiston paatosilmaukset voidaan jakaa neljään pääryhmään. Nämä ovat *kuvaannollisuus ja värikäs kielenkäyttö, toisto ja allitteraatio, ironia ja sarkasmi sekä tunteiden kuvailu*. Analyysissä käytetyt esimerkit on merkitty siten, että suluissa on eduskuntakeskusteluista ilmoitettu eduskunnan pöytäkirjakäytäntöä noudattaen puhujan nimi ja puolue ja verkkokeskusteluista kirjoittajan nimimerkki ja keskustelun alkuperä.

4.1 Kuvaannollisuus ja värikäs kielenkäyttö

Olemme jakaneet aineistossa esiintyvän kuvaannollisuuden ja värikkään kielenkäytön kolmeen alaluokkaan. Nämä ovat vakiintuneet ilmaukset eli sanonnat ja sananlaskut, huumori sekä kielikuvat. Kielikuvat jaamme yllättäviin kielikuviin ja metaforiin.

Vakiintuneet ilmaukset eli sanonnat ja sananlaskut tuovat ilmeikkyyttä ja havainnollisuutta esitykseen. Niitä käytetään paatoksen ilmaisemiseen molemmissa aineistoissa. Esimerkeissä 1 ja 2 on kyse vakiintuneista sanonnoista, joilla korostetaan puhujan omaa kantaa ja samalla pyritään herättämään kuulijoiden huomiota.

- (1) Valiokunta ei mennyt asetuksen sisälle ja **pysyi ruodussa**an. (Tapani Tölli /kesk)
- (2) Näitä ponsiahan tehdään esim. erilaisten valtuustojen kokouksissa vähän väliä, kun joku/jotkut haluavat ilmaista poikkeavan tahtonsa. Tietysti niillä voi olla jokin merkitys, mutta yleensä lausumat **jäävät pölyttymään hyllylle**. (Nyt tarkkana, yle/kp)

Myös sananlaskut sopivat hyvin päätöksen ilmaisemiseen (ks. esimerkit 3 ja 4). Ne toimivat tässä tehtävässä paremmin kuin neutraalit ilmaukset. Sanonnat ja sananlaskut usein myös kasaantuvat yhteen, kuten esimerkistä 4 havaitaan.

- (3) Riksdagen kan inte nöja sig med att det erbjuds **grisen i säcken**, vi måste få klara besked före vi kan godta lagen. (Anna-Maja Henriksson /r)
- (4) Eikä kannata riemuita ja **nielaista ennen kuin tipahtaa**, katsotaan mitä tapahtuu ensi vuonna ja pidetään kirjaa näistä "**etelän ihanista hedelmistä...**" (Vestigia terrent, Kokkola/kp)

Huumori on tehokas tapa esittää asia ilmeikkäästi ja maalailten (vrt. Renberg 2007: 75). Huumori voi perustua yllättäviin kielikuviin tai lainauksiin (tai alluusioihin) kuten esimerkeissä 5 ja 6. Aineistosta löytyy myös hyvinkin runsasta kuvailmausten käyttöä kuten esimerkissä 7. Tässä taustalla ovat samassa keskustelussa aiheesta aiemmin käytyt kielikuvat, joiden toistaminen on tilanteessa luontevaa.

- (5) Elikkä se on vaan ministeriön tai tietohallintojohtajan lupaus, että näin tullaan asioiden suhteen tekemään. Joten **siinä ollaan liikkeellä varmoilla puheilla, kuten ne entiset tyttö ja poika**. (Raimo Piirainen /sd)
- (6) Se on melkein niin kuin **entisellä katonkorjaajalla, että sateella ei oikein voi korjata kattoa ja poudalla ei tarvitse korjata**. Sopiva aika suurelle muutokselle ei ole juuri koskaan, mutta muutoksia, uudistuksia tarvitaan. (Tapani Tölli /kesk)
- (7) Tärkeää on, että **käyntiin lähtenyt juna ei pysähdy**, vaan **tätä jumppaa voidaan jatkaa** suoraan tästä. (Outi Mäkelä /kok)

Yllättävät kielikuvat ovat tehokkaita tunteisiin vetoamisen keinoja, koska niissä tuttu asia yhdistetään yllättävällä tavalla johonkin uuteen. Esimerkin 8 hässäkkä ja sekamelska eivät vastaa normaalikäsitystä valtionhallinnosta. Samoin esimerkin 9 ilmaus *hallintohimmeleiden äiti* osoittaa eduskuntakeskustelun luovuutta. Hallintohimmeli on hallinnon rakenteisiin liittyvissä keskusteluissa käytetty ilmaisu, jolla luonnehditaan rakenteen monimutkaisuutta. Tässä ilmaisua on vielä tehostettu lisäämällä siihen vakiintunut äiti-vertaus. Myös verkkokeskusteluissa esiintyy luovaa kielenkäyttöä, kuten esimerkin 10 vakiintuneesta pilkunviilauksesta kehitetty tehostetumpi ilmaus *nuolla pilkutkin molemmilta puolilta*.

- (8) Valitettavasti oma pelkoni on kyllä se, että vuodenvaihteessa tässä maassa **vallitsee melkoinen hässäkkä, tuolla alueella sellainen sekamelska**, jota voi olla vähän vaikea ensi alkuun selvittää. (Susanna Huovinen /sd)

- (9) Samalla ehkä toteaisin myöskin tämän lain käsittelystä, että kun tällöinen **tiiliskivi** tuli pöydälle, niin alun alkaen mieltä, oliko tässä kyseessä **kaikkien hallintohimmeleiden äiti**. (Jukka Mäkelä /kok)
- (10) Tuomareilla ja päättäjillä olisi täysi valta noudattaa oikeutta ja kohtuutta ja syrjäyttää huono laki, mutta Suomessa **nuollaan lain jokainen pilkkukin molemmilta puolilta** --- Pekkarinen ja Kiviniemi: käyttäkää teillä olevaa päätösvaltaa oikeus ja kohtuus ensisijaisena tavoitteena ja jättäkää omaa etuaan ajavat **pilkunhinkkaajat** omaan arvoonsa. (Legal man, Kokkola/kp)

Yllättäviin kielikuviin kuuluvat myös metaforat, joiden vakiintuneisuuden aste voi vaihdella. Esimerkin 11 ilmaus *järkäle* ei ole vielä kovin yllättävä kuvaus paksusta paperinipusta, joskin se voi olla hieman liioitteleva, kun taas ruotsinkielisten nimittäminen *hjalmareiksi* esimerkissä 12 on yllättävämpää.

- (11) Kansanedustajien pöydällä on kaksi **järkälettä**: Toinen on keltakantinen valtion ensi vuoden talousarvio, ja sitä korkeampi **järkäle** on valkoinen säädöskokoelma, jossa on 1 140 sivua ja 215 lakia. (Rakel Hiltunen /sd)
- (12) Miksi puhutaan Vaasasta ja Oulusta. Eihän etelän pääpaikka ole Vaasa vaan Seinäjoki. Eipä taida olla **hjalmareita** siellä oulua enempää. On se kumma jos parin euron perijän ruotsinkielitaidottomuuden takia maakunnalta voi mennä kymmenien miljoonien euron rahat sivuun. (saa peli riittää, yle/kp)
- (13) Man kan ge sid [sic!] den på att dessa krokiga finnpolitiker kommer att linda in sina beslut att "alla får något" men att vi svenskar alltid blir **de som sitter med Petter i slutändan**. (S! /Vbl)

Esimerkin 13 tulkinta vaatii lukijalta hieman assosiaatiokykyä. Korttipelin häviää se, jolle jää käteen Pekka, siis Hullunkuristen perheiden Musta-Pekka.

4.2 Toisto ja allitteraatio

Puhuja voi johdattaa kuulijaansa haluamaansa tunnetilaa kohti myös toiston ja allitteraation avulla. Vaikka toistettu elementti ei välttämättä tuo puheeseen mitään uutta sisältöä, sillä on kuitenkin retorinen funktio, koska se antaa sanotulle painoa ja runsautta ilmaisulle, jota halutaan korostaa ja jolle halutaan antaa aikaa vaikuttaa kuulijaan. (Vrt. Hellspong 2004: 143.) Toiston tyypeistä aineistossa esiintyy sanasanaista toistoa ja muunneltua toistoa, kuten esimerkeissä 14 ja 15.

- (14) Jälleen kerran, kun tätä keskustelua kuuntelee, tuntuu siltä kuin puhuisimme todellakin **vähintään kahdesta** eri asiasta ja **vähintäänkin kahdesta** eri hallituksen esityksestä. (Pauliina Viitamies /sd)
- (15) Trots det här är det ändå svårt, åtminstone för en enskild ledamot, att **överblicka och förutse** vilka alla följer den här reformen kan få. (Thomas Blomqvist /r)

Alliteraatio eli alkusointu tarkoittaa kahden tai useamman peräkkäisen sanan aloittamista samalla äänteellä tai äänneyhdistelmällä (Hellspong 2004: 147; Hägg 2002: 208). Näistä on aineistossa joitakin esimerkkejä.

- (16) **Himmeliä ja häkkyrää** syntyy, mutta voi kysyä, mitä valtionhallinnosta on tämän uudistuksen jälkeen jäljellä alueella. (Eero Heinäluoma /sd)
- (17) **Yksikään ystävästäni, ystävien ystäväistä** ei halua etelään. (Totuus esille, Kokkola/kp)

Esimerkeissä 16 ja 17 aloitetaan peräkkäisiä sanoja samalla äänteellä, eli h-kirjaimella ja y-kirjaimella. Näin saadaan aikaan painokkaita ja runollisiakin ilmaisuja.

4.3 Ironia ja sarkasmi

Paatosta voidaan ilmaista myös ironian keinoin, koska ironia herättää tunteita kuulijassa, mikäli se havaitaan. Ironiassahan ilmaistaan yhtä asiaa, mutta tarkoitetaan jotakin muuta (Hägg 2002: 215, vrt. Rahtu 2006: 46–47). Ironia on tyypillisesti tilannesidonnaista, eikä se sen vuoksi paljastu ellei kuulija ymmärrä asiayhteyttä. Se lähtee kuulijoiden tiedoista, intresseistä ja tarpeista. (Hellspong 2004: 48.) Esimerkissä 18 kuvaillaan ironiseen sävyyn tyypillistä suomalaista hallintokäytäntöä.

- (18) Aluehallintouudistus toteutetaan **suomalaisen hallintokäytännön perinteitä kunnioittaen: huolimattomasti valmistellen, liian kireällä aikataululla ja ylhäältä alas runoen**. (Markus Mustajärvi /vas)

Ironian kanssa samantyyppinen retorinen keino on myös sarkasmi, jota pidetään ironian alatyypinä. Se poikkeaa ironiasta lähinnä suorasukaisuutensa osalta, mutta siinä on silti aina mukana kätkeytyä kielteisyyttä (Rahtu 2006: 59–60). Esimerkissä 19 sarkasmi kohdistuu aluehallinnon uudistuksesta vastanneeseen ministeriin ja hänen poissaoloonsa asian käsittelystä.

- (19) Tässä on kysymys **historiallisesta laista**, sanotaan, ja **todellakin ministeri Kiviniemi poistui** tunti 20 minuuttia tämän käsittelyn alkamisesta **historiallisella tavalla**, kun on muuta menoa, että siinä mielessä tilanne on todella ongelmallinen. (Pentti Tiusanen /vas)

Tämäntyyppistä sarkasmia esiintyi vain eduskunta-aineistossa mutta ei verkkokeskustelussa, jossa kylläkin mainittiin muita keskusteluun osallistuneita henkilöitä, mutta ei sarkastiseen sävyyn. Tämä voi johtua verkkokeskustelun kontekstista, jossa on tapana sanoa asiat suoraan ymmärtämisen varmistamiseksi. Ironian ja sarkasmin käyttö on

helpompaa, kun puhujat tuntevat toisensa, kuten kansanedustajat eduskunnassa. Toisaalta myös tietyillä keskustelualueilla verkossa on tiivis verkkoyhteisö, jolloin ironiaa ja sarkasmia voi esiintyä. Nyt tarkasteltu verkkokeskusteluaineisto ei ole riittävän laaja, että sen perusteella voitaisiin päätellä jotakin verkkoyhteisön tiiviydestä.

4.4 Tunteiden kuvailu

Yksi päätöksen tunnusmerkeistä on, että puhuja itse ilmaisee omat tunteensa sanallisesti, ja kuulijassa tavoiteltu tunnetila on tämän tunteen mukainen. Esimerkeissä 22 ja 23 kuvataan hämmästymistä, huolestumista ja pettymystä.

- (22) Minua vaan **hämmästyttää** se, kuinka on mahdollista, että ruotsinkielisillä alueilla voidaan tarjota suomenkielisiä palveluja, mutta suomenkielisillä muka ei voitaisi tarjota ruotsinkielisiä palveluja. --- Toinen asia, joka minua hieman **huolestuttaa**, on se, että kun ... vastuualueen päällikkö lähtee hoitamaan koko keskuksen päällikkyyttä, niin **epäilen**, miten se ainakaan tässä alkuvaiheessa onnistuu. (Raimo Vistbacka /ps)
- (23) Olen **äärimmäisen pettynyt** tähän hallintovaliokunnan mietintöön erityisesti eräältä osalta. (Erkki Pulliainen /vihr)

Aineistomme esimerkeissä ilmaistaan lähinnä pelkoa ja huolestuneisuutta, joiden avulla keskustelijat pohjustavat omaa kantaansa. Verkkokeskustelussa tunteiden kuvailu sen sijaan on harvinaisempaa, mutta sitä esiintyy kuitenkin jonkin verran kuten esimerkissä 24.

- (24) **Hirvittää ajatuskin**, että demarit olisivat olleet hallituksessa tätä asiaa käsittelemässä. Niin kovakorvaisia he näyttävät olevan pientä ihmistä, maakunnan asukkaita ja aluedemokratiaa kohtaan. (Vasuri, Kokkola/kp)
- (25) **Voi jeevelin jeeveli** – etelään (Matti Savolainen, Kokkola/kp)

Verkkokeskustelussa yleistä on käyttää pikemminkin tunteenpurkauksiksi luokiteltavia otsikoita, kuten esimerkissä 25. Niiden tavoitteena on lähinnä huomion herättäminen, mutta myös tunteiden ilmaiseminen.

5 Tulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, minkälaisia tunteisiin vetoamisen keinoja käytetään suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa eduskunnassa ja sanomalehtien lukijakommenteissa. Aineisto liittyy valtion aluehallinnon uudistukseen, josta päätettiin vuoden 2009 lopussa.

Analyysimme osoittaa, että kuvaannollisuus ja värikäs kielenkäyttö ovat yleisiä tunteisiin vetoamisen keinoja. Vakiintuneita ja yllättäviä kielikuvia käytetään sekä eduskunnassa että kansalaiskeskustelussa, kun taas toistoja ja allitteraatiota esiintyy harvemmin. Myös ironiaa on molemmissa aineistoissa, mutta sen sijaan sarkasmi puuttuu verkkokeskusteluaineistosta, vaikka keskustelijoiden keskinäistä puhuttelua esiintyykin. Verkkokeskustelussa esiintyy vain vähän tunteiden kuvailua.

Paatosta käytetään vakuuttamiskeinona sekä eduskunta- että verkkokeskustelussa. Eduskuntakeskustelussa etenkin opposition edustajat käyttävät värikästä kieltä ja tuovat esiin negatiivista paatosta. Hallituspuolueilla sen sijaan esiintyy myös positiivista paatosta. Eduskuntakeskustelussa kuitenkin päätöksen ilmaukset ovat hillitympiä kuin verkkokeskusteluissa, joihin usein kuuluu spontaani, varsinkin negatiivisten tunteiden esille tuominen (ks. esim. Shirky 1995). Johtopäätöksenä analyysistämme voimme todeta, että paatosta edustavaa värikästä kieltä eduskunnassa ja verkkokeskustelussa käytetään vastaanottajien huomion herättämiseksi ja omien näkemysten painottamiseksi.

Renbergin (2007: 29) mukaan paatos rakentuu yleensä tiettyjen perustunteiden varaan. Poliittisissa teksteissä ja puheissa pelko ja toivo ovat ne tunteet, joihin argumentointi pääasiassa perustuu. Myös aineistomme esimerkeissä ilmaistaan lähinnä pelkoa ja huolestuneisuutta, mutta selvästi vähemmän toivoa. Esimerkiksi aluehallinnon uudistuksen yhteydessä herätettiin pelkoja siitä, että Kokkolan ruotsinkieliset eivät enää saisi tarvitsemiaan palveluja, jos ne siirtyisivät Ouluun, ja toivoa siitä, että uudistuksen toteutus tuo mukanaan tehokkuutta. Pelot näkyvät erityisesti verkkokeskustelussa.

Poliitikolle värikäs kieli on myös keino saada sanansa läpi mediaan ja saada näkyvyyttä itselleen ja puolueelleen. Jossain määrin paatos liittyy erimielisyyteen ja kritiikkiin molemmissa aineistoissa. Tosin erimielisyyden aitoudesta ei aina voi olla varma.

Verkkokeskustelussa huvittavuus ja tunteiden herättäminen, jopa provosointi, voi olla itsetarkoitus, koska kyse on ajanvietteestä. Keskustelussa pyritään synnyttämään vuorovaikutusta keskustelijoiden kesken, ja tunteisiin vetoaminen on yksi tapa saada muut mukaan keskusteluun. Samalla verkkokeskustelujen kommentit on kuitenkin tarkoitettu luettavaksi myös niille, jotka eivät itse kirjoittamalla osallistu keskusteluun verkossa. Kommenteilla pyritään vaikuttamaan molempiin ryhmiin.

Eduskunnassa vuorovaikutustilanne on rajoitetumpi, koska monet puheenvuorot perustuvat kirjalliseen valmisteluun. Valmistelun ansiosta retoriset keinot saattavatkin olla hyvin harkittuja. Puheenvuoroilla pyritään lopulta vaikuttamaan äänestyksen lopputulokseen, vaikka itse päätökset onkin valmisteltu muissa elimissä, ja äänestyksen lopputulos on usein selvillä jo etukäteen. Kansanedustajat pystyvät myös osoittamaan retorista kykyään läsnäolijoille, ja keskustelupöytäkirjojen lukijoille, osallistumalla eduskuntakeskusteluun. Jos kansanedustaja onnistuu tässä, myös media saattaa tarttua värikkäisiin sanontoihin ja ketju voi jatkua edelleen aina kansalaiskeskusteluun saakka.

Lähteet

- Aristotle's Rhetoric. A hypertextual resource compiled by Lee Honeycutt. Book I. [online]. [lainattu 8.1.2010.] Saatavilla: <http://www.public.iastate.edu/~honeyl/Rhetoric/index.html>.
- Bitzer, Lloyd F. (1968/1995). The Rhetorical Situation. Teoksessa: *Rhetoric: Concepts, Definitions, Boundaries*, 217–225. Toim. William A. Covino. Boston: Allyn and Bacon.
- Engbretsen, Martin (2006). Shallow and Static or Deep and Dynamic. Studying the State of Online Journalism in Scandinavia. *Nordicom Review* 27:1, 3–16.
- Gottweis, Herbert (2005). Governing Genomics in the 21st century. *New Genetics and Society*, 24:2, 175–193.
- Haapanen, Pirkko (1996). Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa: *Pelkkää retoriikkaa*, 23–50. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino.
- Hellspong, Lennart (2001). Retoriken och den moderna vetenskapen. Teoksessa: *Vetenskap och retorik. En gammal konst i modern belysning*, 13–28. Toim. Kurt Johannesson. Stockholm: Natur och kultur.
- Hellspong, Lennart (2004). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägg, Göran (2002). *Retorik idag. Aktuella exempel och praktiska tips*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Johannesson, Kurt (2001). Politik och retorik. Teoksessa: *Vetenskap och retorik. En gammal konst i modern belysning*, 194–213. Toim. Kurt Johannesson. Stockholm: Natur och kultur.

Himmeli, häkkyrä ja hässäkkä – Paatos aluehallinnon uudistukseen liittyvässä keskustelussa

- Kock, Christian (2003). Retorikkens relevans. Teoksessa: *Retorikkens relevans*, 17–29. Toim. Øivind Andersen & Kjell Lars Berge. Sakprosa. Skrifter fra prosjektmiljøet Norsk sakprosa Nr 9. Oslo.
- Palonen, Kari & Hilikka Summa (1996). Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa: *Pelkkää retoriikkaa*, 7–19. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino.
- Rahtu, Toini (2006). *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkohereenssina*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Renberg, Bo (2007). *Retorikanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Shirky, Clay (1995). *Voices from the net*. Emeryville (Calif.): Ziff-Davis Press
- Valtiovarainministeriö (2009). Aluehallinto uudistuu 2010. [online]. [lainattu 8.1.2010.] Saatavilla: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20090925ALKUha/alku_su_170909.pdf.
- Wiberg, Matti & Antti Koura (1996). Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Parlamenttikysymysten logiikka. Teoksessa: *Pelkkää retoriikkaa*, 197–219. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino.